

Lapset yhteisön uhreina

■ ILKKA PYYSÄINEN

Johanna Hurtig: *Taivaan taimet: Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta*. Vastapaino 2013.

Uskonto on kuin lääke: se saattaa parantaa mutta sillä on sivuvaikutuksia. Jotkut saavat vieroitusoireitakin. Jo 1970–80-luvuilla kohuttiin vanhoillislestadiolaisien ”hoitokokouksista”, ja tuolloin arkkipiispa Mikko Juva kirjoitti:

”En väitä, että puheet lasten ja alaikäisten väkisinmakaamisesta olisivat kokonaan tuulestatemattuja, mutta...” (*Helsingin Sanomat* 2.12.1979).

Johanna Hurtigin vuoden tiedekirjan kunniamaininnan saaneen teoksen aiheena on juuri lapsiin kohdistunut seksuaalinen väkivalta vanhoillislestadiolaisuuden piirissä. Kirjan nimi olisi voinut kertoa, että kyse on nimenomaan lapsista ja vanhoillislestadiolaisuudesta.

Menetelmänä ollut antropologiassa suosittu osallistuva havainnointi (”autoetnografia”). Tekijä on itse vanhoillislestadiolainen, minkä hän tuo lyhyesti esiin. Tämä ei näytä ainakaan haitanneen hänen työtään. Osallistuvan (jopa osallistavan) havainnoin ohella on uskontotieteessä joskus suosittu myös ”eläytyvää ymmärtämistä”, mikä saattaa olla ongelmallista, kun tutkitaan vaikkapa rikollisia.

Hurtig on eläytynyt viattomien uhrien kärsimyksiin, mutta hän tutkii myös uskonyhteisön rakenteita ja vallankäyttöä. Yhteisön historiallinen tausta ja sosiaalinen konteksti jäävät kuitenkin pohtimatta. Pitäisikö lasten hyväksikäyttäjienkin ymmärtää empaattisesti vai voisiko tai edes pitäisikö asiaa tutkia viileästi? Hurtig ei pyri suoraan terapoimaan uhreja, mutta hänellä on kovin käytännönläheinen intressi. Yhteistyötä on tehty poliisinkin kanssa. Tekijä nostaa yllättäen jopa esiin kysymyksen järjestäytyneen rikollisuuden mahdollisuudesta, mutta ei avaa merkittäviä lauseita mitenkään (s. 91).

Teos perustuu tutkimukseen, joka kohdistuu aikuisten kertomuksiin lapsena kokemastaan seksuaalisesta väkivallasta

lestadiolaisuuden piirissä. Aineistona on 178 kertomusta, joista 78 on uhrien itsensä esittämiä, muut heidän läheistensä. Haastatellut ovat itse lähestyneet tutkijaa, osa heistä jonkinlaisen avun toiveessa.

Tutkija ei ole halunnut ”vaatia tarkempaa kertomusta kuin kertoja itse on valinnut” (74). Pyrkimyksenä on ollut tavoittaa kokemusten taustalla olevia ajatuksia, tunteita ja merkityksiä. Tutkija ei ole halunnut asettaa omaa tulkintaansa ”haastateltavien kertomuksen yli” (87); silti ”työkaluna” on kategoria-analyysi, jonka luvataan syvenevän kertomusten sisällöistä ympäristön rakenteisiin. Liikkeen johtajiin onkin oltu yhteydessä ja uskonyhteisön merkitystä pohditaan hyvin. Liikkeen miespuolisten johtajien varsinkin alussa osoittama kieltäminen on jyrkkää. Tekijää tai ainakin mediaa syytettiin jopa kiihottamisesta kansanryhmää vastaan (112).

Vaikka mikä muu tahansa on lestadiolaisille ”syntiä”, lasten hyväksikäyttö ei ole, ja anteeksi antamalla (siis uhreille) pyritään lähinnä vaientamaan (99). 1920–30-lukujen vaihteessa tiukimmillaan julistettiin synniksi muun muassa soittimet, valokuvat, ryijyt ja aiemmin jopa kalossit. Mutta minkä olettekaan tehneet ”yhdelle näistä pienimmistä?”

Tarkkaan ottaen kohteena ei ole tapahtunut väkivalta, vaan sitä koskevat muistot ja kertomukset. Tutkija itse toteaa, ettei hän ole voinut todentaa kertomuksia, mutta että hänelle kehittyi kyky arvioida niiden todenperäisyyttä asianmukaisesti. Väkivaltaan syylistyneitä ei ole haastateltu (mutta kyllä yhteisön johtoa) eikä yksikään tekijä ollut ottanut yhteyttä.

Kyseessä on varsin käytännön-

läheinen selvitys, joka ei yritäkään olla moraalifilosofinen tai -psykologinen tutkimus tai edes tiukassa mielessä uskontososiologinen tutkimus. Teoreettinen viitekehys on hahmoteltu lähinnä suomenkielisen yleiskirjallisuuden pohjalta ilman pyrkimystä osallistua teorioiden arviointiin tai kehittelyyn. Kyse on vain käsitteiden määrittelystä niiden käyttötavan esiintuomiseksi. Yhtenä esimerkkinä ylimalkaisuudesta on toteamus, jonka mukaan Lapin yliopistossa kuuluu pohditun uskoa ja uskomista osana ihmisyyttä peräti yhdessä yhteisjulkaisussa (90). Selvityksenä Hurtigin teos on kuitenkin hyvä, tärkeä ja hyvin kirjoitettu. Niin siis pysyvät nämä kolme: usko, toivo ja valta, mutta suurin niistä on valta.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston uskontotieteen dosentti.